

*Деревінський Василь Федорович, доктор історичних наук, професор,
Київський національний університет будівництва і архітектури*

**ІДЕЯ ФЕДЕРАЛІЗМУ В «КОНЦЕПЦІЇ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ
В УКРАЇНІ» НАРОДНОГО РУХУ УКРАЇНИ**

За підтримки В'ячеслава Чорновола ідею запровадження в Україні у віддаленій перспективі федеративного або земельного устрою ввели до ідейних засад Народного Руху України. Відповідне положення містилося в одному з найважливіших документів партійної організації – «Концепції державотворення в Україні», ухваленій на IV Всеукраїнських зборах НРУ 4-6 грудня 1992 року. Процес його затвердження виявився дискусійним, оскільки багато хто з делегатів збору негативно ставився до спроби федералізації, вважаючи її загрозою соборності України. Наприкінці дискусії виступив В. Чорновіл, який зазначив, що у «програмі державотворення йде мова тільки про перспективу, я навіть не вживав би слово «федералізм» – воно дуже багатозначне. Воно натякає на якусь державу в державі. Можна говорити тільки про далеку перспективу земельного устрою, розширення земельного самоврядування. І то не зараз і не сьогодні, про це мови не може бути» [1, с. 96].

В. Чорновіл обумовлював необхідність ввести таке формулювання потребою реалізації політики поступової децентралізації, адже в Україні здійснювались спроби законодавчо закріпити авторитарну систему влади. Ідея сильної президентської влади на місцях обернулася призначенням на посади представників Президента в багатьох областях і більшості районів не кандидатів від демократичних партій і навіть не прагматиків-технократів, а колишніх компартійних апаратників. Після обмеження повноважень рад не було впродовж року реформовано радянську систему. Відповідно, обрані в період існування Радянського Союзу у 1990 році ради протидіяли державотворчому процесу і навіть спричинили загрозу існування відродженої держави [1, с. 13].

Під тиском противників федералізму з проекту «Концепції державотворення в Україні» усунули згадки про нього. Зокрема, тезу, що «Україна тяжіє до федералізму», «далека перспектива України – федеративна держава на зразок Німеччини чи Австрії» [3, с. 5]. Натомість у незначно відредагованому вигляді залишилось наступне: «З метою забезпечення незалежності і розбудови повноцінної державності Україна має лишитися унітарною за формою свого державного устрою... При збереженні унітарної форми державного устрою слід відмовитися від суперцентралізованої територіальної організації, штучно запровадженої в Українській РСР в сталінський період у вигляді обласного та районного адміністративно-територіального поділу. З метою збереження соборності України та демократизації державного устрою в перспективі варто розпочати процес децентралізації та переходу до земельного адміністративно-територіального поділу України. Цей процес може бути тривалим. Перехід до регіоналізму України при збереженні її унітарності прискорить процес державного

будівництва, бо вивільнить центральні органи влади від вирішення місцевих (регіональних, земельних) проблем, даючи їм змогу сконцентрувати свою увагу на питаннях глобальних, концептуальних. Крім того, земельна адміністративно-територіальна організація України матиме внутрішній імунітет проти тоталітарних тенденцій з боку центральної влади. Демократизація на місцях забезпечить демократизацію центру, а отже – держави і суспільства в цілому» [2, с. 7].

Таким чином, усунувши з документу формулювання про перспективу переходу до федеративного устрою в ньому залишилося положення про децентралізацію України на основі територіального розширення регіонів та збільшення прав місцевого самоврядування за умови збереження принципу унітарності держави. Фактично збереглася підкориктована концепція В. Чорновола. Ймовірно, передбачаючи не просте обговорення на зборі питання про державний устрій, В. Чорновіл наперед погоджувався з можливістю його вилучення з «Концепції державотворення в Україні». Не випадково у передз'їздівському інтерв'ю він вкотре зазначив, що воліє не вживати термін федералізм як багатозначний. Замінив його на земельний устрій – широке місцеве самоврядування, але без щонайменших ознак державності цих земель [4, с. 800]. Проте навіть таку децентралізацію вважав передчасною. На заваді її реалізації було збереження місцевої влади у руках колишніх компартійних працівників, які могли використати реорганізацію державного устрою не для демократизації країни, а для її розчленування на «удільні князівства». Крім того, зауважив про існування елементів такого устрою в Україні до запровадження президентського представництва. Його вираженням були обласні ради, які після ухвалення закону про ради та місцеве самоврядування 1990 року фактично перетворилися на своєрідні місцеві парламенти [4, с. 800].

Відповідно, лідер Руху змушений був погодитися з несприйняттям терміну «федералізм» багатьма однопартійцями і підтримати правочинність вживання в рухівських документах визначення «унітарний». Хоча побудова унітарної та широко децентралізованої держави передбачалась його проектом перебудови влади, він все ж не сприймав поняття «унітарна держава», замінюючи його в середині 1990-х років на «централізована держава». Пояснював це так: «сьогодні нам більше підходить тип централізованої держави (мені не хочеться казати «унітарної»), це слово несе в собі деякий негативний відтінок) з поступовим нарощуванням місцевого самоврядування в міру зміцнення держави» [5, с. 208].

Список використаних джерел

1. IV Великі збори Народного Руху України. 4-6 грудня 1992 року: Стенограмний звіт. – К.: Секретаріат Народного Руху України, 1993. – 261 с.
2. Народний Рух України: документи і матеріали. – К.: Редак.-видав. відділ Руху; вид.-культуролог. Центр «Софія», 1993. – 64 с.
3. Проект. Концепції державотворення в Україні. – К., 1992. – 26 с.
4. Чорновіл В. Твори: в 10-ти т. / упоряд. В. Чорновіл; передм. М. Мариновича. – К.: Смолоскип, 2011. – Т. 7. – 1080 с.

5. Чорновіл В. Твори: в 10-ти т. / упоряд. В. Чорновіл; перед. Н. Корнієнко. – К.: Смолоскип, 2012. – Т. 8. – 1082 с.

*Калакура Олег Ярославович, доктор політичних наук, професор,
Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса*

ЕТНОКУЛЬТУРНІ ПРОЦЕСИ НА ТЕРЕНАХ ГАЛИЧНИНИ : ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ ВИМІР

Сучасні етнополітичні та етнокультурні процеси в Галичині, як і в усій Україні, відбуваються під знаком відновлення її державної незалежності, під впливом Євромайдану, Революції Гідності та євроатлантичного інтеграційного вибору українців. Не дивлячись на збройну агресію путінської Росії, окупацію Криму і частини Донбасу, її політику, спрямовану на дезінтеграцію українського суспільства, продовжується відродження традиційної етнічної ідентичності, консолідація громадянської ідентичності, становлення української політичної нації. Демократизація та декомунізація суспільства очищають полікультурний простір України від ідеологічних нашарувань і стереотипів минулого, сприяють подоланню залишків совкової свідомості. Своєрідний етнічний ренесанс як українців, так представників етнічних меншин, який розпочався з кінця 1980-х рр., зберігає потужну динаміку, утверджує рівноправність усіх етнічних культур та їх носіїв, а культура етнічних меншин збагачується сама і збагачує українську культуру.

Галичина, як історико-політичний регіон України з її традиціями українського П'ємонта, поряд із збереженням власної українськості, століттями демонструвала толерантне ставлення до представників інших етносів держав, до складу яких вона входила. За роки незалежності в Україні інтенсифікувався спільний процес державно-політичної консолідації українців та представників інших етнічних груп на засадах права та загальнолюдських пріоритетів. Обласні ради та державні адміністрації Львівщини, Івано-Франківщини та Тернопільщини ухвалили та реалізували, частково і за міжнародної підтримки, низку програм підтримки етнічних меншин, а ті відповідно скористалися шансом для розвитку власної етнічної ідентичності. Впродовж 1990-х рр. національні меншини утворили сотні громадських організацій для збереження етнокультурної самобутності. Їхня діяльність базується на положеннях Конституції України, Декларації прав національностей, Законів України "Про національні меншини в Україні", "Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин", "Про культуру", "Про засади державної мовної політики" та ін., стала складовою полікультурності регіону, важливим чинником співпраці з країнами – етнічними батьківщинами. Не дивлячись на те, що у вітчизняній гуманітаристиці, зокрема в працях В. Євтуха, В. Котигоренка, Л. Лойко, Г. Луцишин, М. Панчука та ін. знайшли висвітлення концептуально-теоретичні та політико-правові засади етнонаціональної політики України, етапи її реалізації стосовно етнічних груп, однак означена